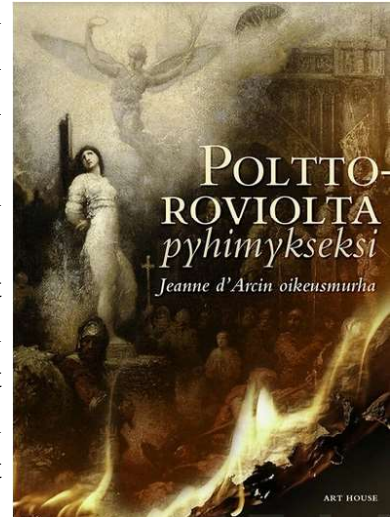

Matti Norri – Jukka Kekkonen – Jyrki Knuutila: *Polttoroviolta pyhimykseksi. Jeanne d'Arcin oikeusmurha*. Art House, Helsinki, 2017

Nuori Jehannette Rommée,¹ joka tunnetaan paremmin nimellä Jeanne d'Arc, Domrémyn kylästä Koillis-Ranskasta eli nuoreksi myöhäiskeskiaikaiseksi lukutaidottomaksi talonpoikaisnaiseksi intensiivisen, joskin lyhyeksi jääneen elämän (n. 1412–1431). Ranskassa oli vuodesta 1337 lähtien riehunut julma satavuotinen sota Englannin ja sen kannattajien sekä Ranskan kuninkaan välillä. Juuri pitkän ja tuhoisan sodan poikkeusolosuhteet mahdollistivat Jeannen komeettamaisen uran profetallisena sotilasjohtajana ja hänen perheensä merkittävän sosiaalisen nousun. Ensimmäiset viisitoista elinvuottaan Jeanne eli kotiseudullaan muiden säätynsä tyttöjen lailla. Sitten hän alkoi kuulla ääniä, jotka vakuuttivat Jeannen siitä, että hän vapauttaisi strategisesti tärkeän Orléansin kaupungin englantilaisten piirityksestä ja saattaisi yhä kruununprinssiksi (dauphin) kutsutun kuninkaan Reimsiin kruunattavaksi. Näin tapahtuikin vuonna 1429.

Huonosti sujunut sota kääntyi tämän jälkeen pysyvästi Ranskan eduksi, ja kuningas kruunattiin vapautetussa Reimsissä nimellä Kaarle VIII. Jeanne, jota myöhemmin tultiin kutsumaan myös Orléansin neitsyeeksi (la Pucelle d'Orléans), jatkoi sotatoimia englantilaisia vastaan, kunnes hän jäi burgundilaisten joukkojen vangiksi seuraavana vuonna. Hänet luovutettiin englantilaisille, joilla oli suuri tarve osoittaa Jeannen vääräuskoisuus. Englantilaisten hallussa olevassa Rouenissa järjestetyn, osin julkisen, oikeudenkäynnin kerettiläistuomio tuli ennen kaikkea siitä, että Jeanne pukeutui miehen vaatteisiin ja oli leikkauttanut itselleen miehen kampauksen. Aluksi Jeanne katui ja sai elinkautisen vankeusrangaistuksen. Pian hän oli kuitenkin uudestaan oikeuden edessä. Jeanne puolusti miesten vaatteisiin palaamistaan sillä, että vartijat olivat useita kertoja yrittäneet raiskata hänet. Tätä housut ja niihin kiinni solmitut pitkät saappaat vaikeuttivat huomattavasti. Perustelu ei tyydyttänyt tuomareita, vaan hänet katsottiin uudestaan langenneeksi kerettiläiseksi. Jeanne d'Arc poltettiin julkisesti 30. toukokuuta 1431. Lyhyen elämänsä aikana Jeanne d'Arc nousi ranskalaisen vapaustaistelun keulakuvaksi. Hänen perheensä aateloitiin (66) ja perheen kotikylä Domrémy vapautettiin veroista pitkiksi ajoiksi.² Jeanne sai jo Orléansin piirityksen aikana legendaarisen maineen neitseellisenä naissoturina ja hänestä tuli Ranskan kansallissankari.

Jeanne d'Arcista, hänen elämästään ja siihen liittyvistä myyteistä, on kirjoitettu paljon eri kielillä. Suomeksi aihe on tuoreempi kuin englanniksi tai ranskaksi: Armas J. Pulla, monipuolinen ja tuottelias (tieto)kirjailija, julkaisi *Jeanne d'Arc, neitsytsoturi* -kirjan vuonna 1938. Lisäksi kulttuurihistorioitsija Hannele Klemetilä (nyk. Klemetilä-McHale) on kirjoittanut [Miratorissakin arvioidun tietokirjan](#) Jeanne d'Arcin asetoverista, sadistisena pedofilinä ja lastenmurhaajana teloitetusta Gilles de Rais'ta (n. 1405–1440). Suomenkieliselle tietokirjalle Jeanne d'Arcista on

¹ Tai Romée. Kuten Jeanne kuulusteluissa totesi (18, 103), hänen kotiseudullaan tyttöjä kutsuttiin äitinsä sukunimellä, poikia isänsä.

² Régine Pernoud ja Marie-Veronique Clin, *Jeanne d'Arc*. Fayard, Paris, 1986, 344–347.

siis ollut kysyntää, ja teoksen takakansi ei liioittele väittäessään, että kirjassa julkaistaan ensi kertaa oikeudenkäynnin pöytäkirjat suomeksi. Ehkä keskittymisellä oikeusprosessiin on myös pyritty tavoittamaan erityisesti juristilukijoita.

Kirja *Polttorovioltta pyhimykseksi. Jeanne d’Arcin oikeusmurha* käsittelee nimensä mukaisesti ennen kaikkea Jeanne d’Arcin elämän viimeistä vuotta, oikeudenkäyntiä ja tuomitsemista. Kirjassa on lyhyet alkusanat, mutta muuten se jakautuu kolmeen päälukuun, joista yhdestä kukin tekijä vastaa. Aktiivinen kulttuuripersoona, asianajaja Matti Norri on suomentanut kommentoiden Jeanne d’Arcin oikeudenkäynnin pöytäkirjat, jotka kattavat valtaosan (9–198) kirjasta.

Käytännöllisen teologian professori Jyrki Knuutila on kirjoittanut toisen pääluvun ”Roomalaiskatolisen kirkon oikeudenkäyttö Jeanne d’Arcin oikeustapauksessa” (199–273). Vasta tässä luvussa käsitellään Jeannen elämää ja hänen jälkimainettaan pääpiirteittäin (202–211). Vaikka Jeanne d’Arc on legendaarinen ja tunnettu hahmo, olisi tämän johdatuksen voinut sijoittaa kirjan alkuun ennen oikeudenkäyntipöytäkirjoja. Näin lukija olisi ymmärtänyt paremmin, mihin tapahtumiin ja paikkoihin kuulustelut ja pöytäkirjat viittaavat. Kertomus Jeannen elämäntarinasta olisi myös saanut olla hieman pitempi, jotta kuulustelupöytäkirjojen kysymykset ja vastaukset tulisivat lukijoille ymmärrettävämmiksi. Tähän olisi myös saattanut sopia kääntäjän tai kirjoittajien viiteapparaatti, jossa alaviitteissä olisi selitetty konteksteja ja tulkintoja. Yhtenä esimerkkinä tästä on Jeannen kuulustelu (41–44) kysymyksissä, jotka liittyivät suureen skismaan, sillä vaikka skisma periaatteessa kesti 1378–1417, se päättyi lopullisesti vasta 1429 ja vastapaavi tunnettiin tämänkin ajankohdan jälkeen.

Oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professori Jukka Kekkonen on kirjoittanut kolmannen pääluvun, ”Jeanne d’Arcin oikeudenkäynnin poliittiset piirteet” (275–308). Kirjoittajat esitellään yhdellä sivulla (309). Kunkin pääluvun lopussa on lukukohtainen kirjallisuus- ja lähdeluettelo. Kirjassa ei ole asiasana- tai henkilönimihakemistoa, mitä voidaan pitää puutteena. Toinen selkeä puute kirjassa on se, että viitattuun kirjallisuuteen ei kuulu ranskankielisiä teoksia – poikkeuksena Régine Pernoud’n ja Marie-Véronique Clinin kirja *Jeanne d’Arc* (1986). Esimerkiksi Jeanne d’Arc -spesialisti ja Orléansissa sijaitsevan Centre Jeanne d’Arcin perustaja Pernoud’n (1909–1998) useita kirjoja käytetään englanninnoksina. Muutenkin viitattu kirjallisuus on hieman kirjavaa ja melko kotimaista. Kirjallisuusluetteloiden melkein sadasta nimekkeestä lähes puolet on suomalaisia (ja suomenkielisiä). Yhtäältä tämä on ymmärrettävää tietokirjan lukijakunta huomioiden, mutta toisaalta olisin toivonut hieman monipuolisempaa, kansainvälisempää ja keskiaikaan keskittyvämpää kirjallisuutta.

Kirjassa on kaksi karttaa (204–205), jotka toimisivat paremmin väreissä, sillä mustavalkeina niiden tekstit eivät erotu optimaalisesti. Värikuvia on kaksi kirjan sisäkansien yhteydessä: Clément de Fauquembergues aikalaispiirustus vuodelta 1429 ja tuntemattoman taiteilijan maalaus vuodelta 1485. Lukijaa olisi saattanut kiinnostaa, että Clément de Fauquembergues oli Pariisin parlamentin kirjuri (*greffier*), jonka päiväkirja vuosilta 1417–1435 on julkaistu kolmessa osassa yli vuosisata sitten. Fauquembergues kirjasi muistiin englantilaisten hallussa olevaan Pariisiin kantautuneita tietoja ja huhuja satavuotisen sodan tapahtumista sekä Orléansin kaupungin piirityksestä ja viiriä kantavan neitsyen osallistumisesta kaupungin vapautukseen. Hän piirsi tekstinsä yhteyteen oman

tulkintansa ”*IHS*”-tekstillä³ varustettua viiriä kantavasta pitkähiuksisesta ja -mekkoisesta nuoresta naisesta, jolla oli toisessa kädessään miekka. Mielikuvitukseen pohjautuva piirros on hieman huvittava, koska Jeannen oikeudenkäynti ja tuomio keskittyivät tärkeiltä osin hänen käyttämiinsä miesten vaatteisiin ja hiusmalliin. Kuulustelupöytäkirjoissa käsiteltiin eri kysymyksiä Jeannen osaksi tullutta lähes uskonnollista palvontaa. Tässä yhteydessä Jeanne kertoi nähneensä Arras’n kaupungissa ”eräällä skotilla” näköismaalauksen itsestään ”täysin aseistettuna, esittämässä kirjettä kuninkaalle, toinen polvi maassa” (57). Tämä kuva ei valitettavasti ole säilynyt jälkipolville.

Kirjan suomennos on useimmiten sujuvaa ja kieli selkeää. Toimitustyö on melko hyvää, joskin joitain korjattavia pieniä kohtia osui silmääni: esim. ”*Decretalies Gregorii IX*” ja ”*Constitutiones Clementiae*” (222 ja 222, viite i) pitäisi tietysti olla ”*Decretales Gregorii IX*” ja ”*Constitutiones Clementinae*”, ”legaalinen todisteluteoria” (mm. 235, 256) on kerran saanut nimekseen ”legalistinen todisteluteoria” (229), ”*potestas iuriciara et legislativa*” (224) lienee ”*potestas iudiciaria et legislativa*”. Sen sijaan kirjallisuusluettelon ”*A Heroin in a time of Hipocracy*”[sic!] (270) on oikein, vaikka ei uskoisi.

Pienenä kommenttina täytyy todeta, että kihlauksen purkaminen ei suinkaan edellyttänyt vanhempien suostumusta kanonisen oikeuden mukaan (vrt. 254). Toisin kuin monet maalliset oikeusjärjestykset kanoninen avioliitto-oikeus perustui ajatukselle, että ainoastaan osapuolten suostumus – ei esimerkiksi heidän vanhempiansa – oli ratkaiseva avioliiton solmimiselle. Sen sijaan Jeannen tottelemattomuus vanhempiaan kohtaan rikkoi toki neljättä käskyä. Yhtä yllättävää on, että kirja käyttää ilmaisua ”punakapina” Suomen vuoden 1918 sisällissodasta (287).

Käännös on tehty, meille kerrotaan, Orléans-käsikirjoituksen nojalla, vaikka tarjolla olisi ollut toinenkin, ns. Urfé-käsikirjoitus. Lukijaa olisi kiinnostanut tietää, miksi tämä versio on valittu. Orléans-käsikirjoitus on latinankielisestä tekstistä ”käännetty ranskaksi kuningas Ludvigin, kahdennentoista sen nimisen, määräyksestä, ja Gravillen herran, Ranskan amiraalin pyynnöstä” (12). Kyseessä on siis – kuten Urfé-käsikirjoituskin – myöhempi, Ranskan kuningas Ludvig XII:n (hall. 1498–1515) aikainen ”oikeudenkäynnin selostus” (12). Se ei siis ole, toisin kuten aikaisemmin esitetään (11), ”konsepti- eli memoriaalipöytäkirja [- -], siis oikeutta istuttaessa” välittömästi laadittu teksti. Selostus onkin osittain kolmannessa persoonassa, osittain muissa persoonissa: esimerkiksi prosessi alkaa ”Ensin antoi sanottu piispa Rouenissa ollessaan 9. tammikuuta kutsua luokseen kunnioitettavat isät ja maisterit [- -]”. Useat ranskankieliset ja myös jotkut muun kieliset editiot pohjaavat nimenomaan Urfé-versioon,⁴ jossa oikeudenkäynnin ensimmäinen kokoontuminen kuvataan paljon pidemmin pitkine formaaleine aikamäärityineen ja majesteetillisen me-muotoisesti “[-] *nos, episcopus praedictus, doctores et magistros fecimus convocari, videlicet* [- -].”⁵ Lukijaa kiinnostaisi myös tietää, onko suomennos tehty alkuperäisen ranskannoksen vai modernisoidun käännöksen pohjalta, ja jos käännöksen, minkä ja minkä kielisen. ”Suomennoksesta”-alkusanojen mukaan näet todetaan ainoastaan, että ”pöytäkirjat on käännetty

³ Teksti *IHS* on yleinen kristillinen tunnus, joka tulee sanoista *Iesus Hominum Salvator* (Jeesus, ihmisten vapahtaja).

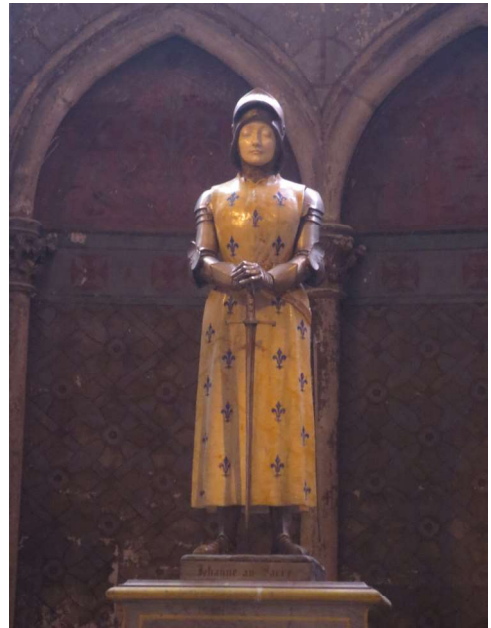
⁴ Ranskankielisistä esim. Pierre Champion (toim. ja käänt.), *Procès de condamnation de Jeanne d’Arc. Texte, Traduction et notes*, 1-2. Honoré Champion, Paris, 1920-1921, ja englanninkielisistä esim. *The Trial of Joan of Arc*, trans. and intr. by Daniel Hobbins. Harvard University Press, Cambridge, MA, and London, 2005.

⁵ Champion (toim. ja käänt.), *Procès de condamnation de Jeanne d’Arc*, 1:3.

kaikille sivistyskielille” (11). Ne on julkaistu esimerkiksi ruotsinkielisenä käännöksenä vuonna 1991.⁶ Koska kääntäminen on aina muutenkin tulkintaa, on vaarana, että moneen kertaan käännetty teksti etäännyy yhä kauemmaksi alkuperäisestä.

Kääntämisessä täytyy tietysti muutenkin tasapainotella eri aspektien välillä. Miten paljon omaa tulkintaa ilmaistaan lukijalle esimerkiksi nooteissa? Käännetäänkö mahdollisimman kirjaimellisesti vai pyritäänkö tarkoituksen välittämiseen lukijalle kirjaimellisuuden kustannuksella? Säilyneet pöytäkirjat ovat myös jo alkujaan useasti käännettyjä, koska Jeanne kuulusteltiin kansan kielellä, ranskaksi (tai jollain keskiajan ranskan kielen murteella), ja alkuperäiset kysymykset ja vastaukset merkittiin muistiin tällä kielellä. Alkuperäinen kuulustelupöytäkirja käännettiin ja toimitettiin myöhemmin latinaksi, koska se oli kirkollinen oikeuskieli.⁷ Tällöin kuitenkin useassa kohdassa säilytettiin alkuperäinen ilmaisu latinan rinnalla, jos Jeanne esimerkiksi käytti erityistä ranskankielistä käsitettä, jolle ei löytynyt yksiselitteistä latinankielistä vastinetta,⁸ tai erityistä ranskankielistä ilmaisua tai sanontaa, joka haluttiin autenttisenä mukaan tekstiin.⁹ Tämän jälkeen tekstejä on käännetty taas uudestaan latinasta ranskaksi.

Jotkut suomentajan käännösvalinnat hieman ihmetyttävät. Miksi esimerkiksi sana ”lordi” on käytetty käännöksessä kirkonmiehistä ja ranskalaisista (mm. 66, 175), vaikka se viittaa nimenomaan englantilaiseen aristokratiaan? Esimerkiksi Beauvais’n piispasta puhutaan paikoin ”Beauvais’n lordina”, mikä saattaa johtaa lukijaa harhaan (vrt. 19, 72, 83, 99, 134, 176). Sanatarkkuudenkin kustannuksella ”Beauvais’n herra piispa” olisi ollut parempi. Lukija pohtii myös, miksi La Rochellen Katherine (alkup. ransk. Katherine de La Rochelle/lat. Katharina de Ruppella) on suomennettu Katariina de la Rochelleksi (60–61) ja samaten puhutaan ”veli Rikhardista” (alkup. frère Richart/Richard; lat. frater Ricardus) (57, 61), kun yleensä erisnimiä ei ole suomalaistettu? Samoin jotkut ranskankieliset sanat on suomennoksessa jätetty kääntämättä: esimerkiksi Jeannen lyhyt pyöreästi leikattu miehinen hiustyyli on käännetty kirjassa (187) ”tukkansa, joka [- -] oli leikattu en ronde

Ranskalaisen kuvanveistäjä Prosper d'Épinayn (1836-1914) tulkinta Jeanne d'Arcista (1902, Jehanne au Sacre) sijaitsee Reimsin katedraalissa. Se lahjoitettiin sinne vuonna 1909 Jeannen autuaaksi julistamisjuhlallisuuksien yhteydessä. Kuvaaaja: Mia Korpiola.

⁶ Jeanne d'Arc: rättegångsprotokoll år 1431, käänt. Erik Sandblad. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg, 1991

⁷ Champion (toim. ja käänt.), *Procès de condamnation de Jeanne d'Arc*, 1:v–vi.

⁸ Sama, 1:81: alkuper. ”faire son mesnaige”; käännetty latinaksi: ”faceret negotia domus suæ, gallice son mesnaige”.

⁹ Sama, 1:126: ”dicit in gallico: Bon gré Dieu, ou saint Jehan, ou Nostre Dame” ja 1:132: ”allegans illud proverbium in gallico vulgatum: Aide toy, Dieu te aidera.”

korvien ympäri, hän tahtoi ja salli leikata pois.” Latinankielinen versio luo myös eri vaikutelman, nimittäin että Jeanne pikemminkin antoi ajaa kaikki hiuksensa pois.¹⁰

Oikeushistorioitsijana ihmettelin esimerkiksi miksi ”kirkko-oikeuden lainopin kandidaatti Nicolas de Vendères” (latinankielinen alkuteksti Urfé-versiossa on ”*in canonico jure licentiatis*”) on käännetty näin, eikä ”kanonisen oikeuden/kirkko-oikeuden kandidaatti” (12)?¹¹ Suomentaja on myös käyttänyt ilmaisuja ”kirkkolain tohtori” ja ”lainopin tohtori”, jotka ehkä tavallisemmin käännettäisiin ”kirkko-oikeuden” tai ”kanonisen oikeuden tohtori” ja ”roomalaisen oikeuden tohtori” (12). Samoin ”siviililaki” olisi ehkä ollut parempi kääntää ”roomalainen oikeus” ja ”tiedemiehet” sanalla ”oppineet” (63, 111, 160). Kysymys Jeannen kummitädistä ”viisaana naisena” (94) jää vaille kontekstiaan, koska suomentaja ei selitä, että ranskankielisen tekstin ”*saige femme*” (nykyransk. *sage-femme*), latinankielisen version ”*sapiens mulier*”,¹² tarkoittaa kättilöä tai parantajaa. Keijukaisia nähnyttä kummitätiä epäiltiin siis parantajanoidaksi, mikä heikensi Jeannen omaa asemaa oikeusprosessissa. Toinen kääntämättä jäänyt kohta, ”kaunis puu, pyökki, josta tulee *beau may*” (31), jonka oksistoon neitokset laittoivat seppeleitä, viitanee puun keväiseen käyttöön koristeltuna juhlasalkona (ransk. *arbre de mai*).

Keskiaikaan paremmin perehtynyt lukija olisi ehkä myös kaivannut vahvempaa oikeushistoriallista kytköstä. Koska oikeushistorioitsija Kekkonen käsittelee vain Jeanne d’Arcin oikeudenkäynnin poliittisuutta ja teologi Knuutilalla on ennen muuta keskiaikaisen kanonisen oikeuden näkökulma, jää kiinnostavia ja oikeudellisesti relevantteja konteksteja mainitsematta. Yhtenä sellaisena voisi todeta sen, että keskiajan Ranska jakaantui kahteen alueeseen: Etelä-Ranskan oppineen (roomalaisen) oikeuden alueeseen (pays de droit écrit) ja Pohjois-Ranskan tapaoikeuden alueeseen (pays de droit coutumier). Pohjois-Ranskassa, mihin Pariisi ja Rouen (Normandia) kuuluivat, sovellettiin satoja paikallisia tapaoikeuksia, joihin oppinut oikeus oli tosin vaikuttanut. Tämä tieto olisi sopinut eurooppalaisia oikeusjärjestelmiä käsittelevään alalukuun (215–218).

Toinen vielä syvempää tarkastelua kaivannut konteksti on roomalais-kanonisen inkvisitorisen rikosprosessin kehitys,¹³ vaikka ns. legaalista todistusteoriaa selitetäänkin kirjassa (218). Inkvisitorinen prosessi näytteli keskeistä roolia rikollisten – kerettiläiset mukaan lukien – tehostuneessa tuomitsemisessa myöhäiskeskiajalla. Paavilliset 1100-luvun lopun dekretaalit *Ad abolendam* ja *Vergentis in senium* rinnastivat kerettiläisyyden ja majesteettirikoksen, mahdollistivat tuomittujen omaisuuden takavarikoinnin ja antoivat tutkintaa suorittaville prosessioikeudellisia etuja. 1200-luvulla bulla *Ad extirpanda* mahdollisti myös kerettiläisiksi epäiltyjen kidutuksen legaalisen todistusteorian mukaisesti.

¹⁰ Lat. ”*capillos, quos in rotundum tonsos [...], abradi et deponi voluit et permisit*” (Champion [toim. ja käänt.], *Procès de condamnation de Jeanne d’Arc*, 1:372 ; engl. ”*wished and allowed her hair, which had been cut short and round, to be shaved off*”, Hobbins, [toim. ja käänt.] *The Trial of Joan of Arc*, 195.

¹¹ Champion (toim. ja käänt.), *Procès de condamnation de Jeanne d’Arc*, 1:2-3 (ks. myös nykyranskannos, sama, 2:3)

¹² Champion (toim. ja käänt.), *Procès de condamnation de Jeanne d’Arc*, 1:144.

¹³ Inkvisitorinen rikosprosessi – toisin kuin akkusatorinen rikosprosessi – oli viranomaislähtöinen ja -johtoinen, ja siinä tuomioistuin pyrki aktiivisesti ja oma-aloitteisesti selvittämään totuutta. Tuomioistuin ei myöskään ollut sidottu osapuolten väitteisiin, todisteisiin tai vaatimuksiin.

Nämä paavilliset normit sääntelivät kirkollisen ja maallisen vallan yhteistyötä kerettiläisten rankaisemiseksi tehokkaasti. Siksi maalliset hallitsijat ottivat roomalais-kanonisen rikosprosessin periaatteet käyttöönsä mahdollisuuksien mukaan. Oppineen prosessioikeuden vaikutus kaikissa keskiajan Euroopan kolkissa olikin merkittävä, vaikka kidutuksesta ei tullutkaan osa normaalia rikostutkintaa esimerkiksi Englannissa tai Pohjoismaissa. Se, että Jeanne uhattiin kidutuksella (166–169) ja hänelle esiteltiin kidutuskammio laitteineen (230, viite i), oli osa oppinutta prosessioikeutta, vaikka tuomarit päättivätkin lopulta kidutusta vastaan.

Kirkonmiehet olivat luonnollisesti aloitteellisia käynnistämään kerettiläisprosesseja. Esimerkkinä tästä ovat italialaiset valdesilaisten vainot ja Etelä-Ranskan kataareja vastaan käyty verinen albigenssisota (1209–1229), joka pidemmän päälle vahvisti merkittävästi Ranskan kuninkaan asemaa ja laajensi alueita, joita hän kontrolloi suoraan. Toisinaan kuitenkin intressit oikeudenkäynteihin olivat pikemminkin maalliset, ja kerettiläis oikeudenkäynnit olivat käyttökelpoisia myös poliittisten vastustajien eliminoimiseksi. Keskiajan historia tunteekin esimerkkejä, joita perustellusti on pidetty oikeusmurhina. Esimerkiksi Ranskan Filip IV Kaunis (hall. 1285–1314), joka oli lainannut temppelikerroilta huomattavia summia, järjesti vuonna 1307 satojen temppeliritarien pidätyksen väitetyn kerettiläisyyden kitkemiseksi. Kidutusten ja erinäisten manööverien jälkeen, jotka estivät syytettyjä puolustautumasta oikeudessa, kymmeniä temppelikerroja poltettiin roviolla Ranskan vaikutuspiirissä Avignonissa hallinneen paavi Clemens V:n (paavina 1305–1314) vastahakoisella myötävaikutuksella. Ajan ilmapiiri oli hengenvaarallinen kirkon doktriinista poikkeaville: samoihin aikoihin, vuonna 1310, mystikko Marguerite Porete, jonka Knuutila ja Kekkonen mainitsevat, poltettiin Pariisissa kerettiläisenä.

Vuosisata myöhemmin, hieman ennen Jeanne d’Arcin tapausta, Konstanzin kirkolliskokoukseen vuonna 1414 kuninkaallisen turvakirjeen suojissa saapunut böömiläinen Jan Hus (1469–1415) vangittiin, tuomittiin ja poltettiin kerettiläisenä. Husin tapaus myös mainitaan kirjassa (298). Husin kannattajan Hieronymus Prahalaisen (1379–1416) oikeudenkäyntiä ja roviolle tuomitsemista on pidetty erityisen kyseenalaisena. Historian ironiaa on, että Jeanne d’Arc, joka rakasti kirkkoa ja halusi ”puolustaa sitä koko voimallaan” (93), oli kiivas hussilaisten vastustaja. Hän lähetti näille vuonna 1430 tulikiven katkuisen kirjeen, joissa näitä kehoitettiin luopumaan hullusta kerettiläisyydestään tai hengestään – kohtalo, joka vuotta myöhemmin koituikin Jeannen itsensä kohtaloksi.¹⁴ Keskiajalla uskonnollisten näkyjen näkeminen tai äänten kuuleminen ja niistä puhuminen saattoi johtaa pyhimykseksi kanonisointiin, kuten Pyhän Katariina Sienalaisen (1347–1380) tai Pyhän Birgitan (1303–1373) kohdalla. Jeanne d’Arcin äänet ja näyt olivat saaneet kuningas Kaarle VIII:n jo vuonna 1429 – ennen Orléansin vapauttamista – tutkituttamaan hänen uskonsa, jottei voitaisi sanoa, että paholainen oli auttanut kuningasta. Paria vuotta myöhemmin englantilaisten alaisuudessa tehty tutkinta johti päinvastaiseen tulokseen. Teloituksen jälkeen päätuomari, Beauvais’n piispa antoi silti koota ja toimittaa asiakirjat latinaksi julkisuutta varten, minkä on tulkittu osoittavan, että hän oli riittävän luottavainen prosessin oikeellisuuden suhteen.¹⁵

¹⁴ Ks. esim. Pernoud ja Clin, *Jeanne d’Arc*, liite 16, 387.

¹⁵ Hobbins, [toim. ja käänt.] *The Trial of Joan of Arc*, 5-6, 18.

Joka tapauksessa Jeanne rehabilitoitiin pari vuosikymmentä myöhemmin ja vuonna 1920 hänet kanonisoitiin.¹⁶ Koska oikeudenkäyntiä koskevat myöhemmät tutkinnat ja prosessit – kuninkaan auktorisoima alustava tutkinta vuonna 1450, paavillisen legaanin johtama esitutkinta 1452 ja vuonna 1456 järjestetty varsinainen oikeudenkäynti, joka mitätöi Jeannen tuomion – olivat Jeannen oman tuomion lailla myöskin luonteeltaan poliittisia, olisi ollut kiinnostavaa, jos nekin olisi kommenttiosioissa nostettu esiin analysoitavaksi hieman perusteellisemmin.¹⁷

Polttoroviolta pyhimykseksi -kirja tarjoaa oikeudenkäyntipöytäkirjojen käännöksen lisäksi kiinnostavia asiantuntijänäkökulmia Jeanne d’Arciin, poliittiseen oikeudenkäyttöön ja keskiajan kirkolliseen prosessiin. Sen lukemista voi suositella keskiajan historiasta ja Jeanne d’Arcista kiinnostuneelle. Kirjaa ja sen suomennettuja oikeudenkäyntipöytäkirjoja on mahdollista käyttää historian ja juridiikan opetuksessa perusoppimateriaalina, joskin kielitaitoisemmille lukijoille tai pidemmälle ehtineille opiskelijoille löytyy alkuperäisempiäkin lähdejulkaisuja käytettäväksi.

Silti, vaikka kirjalla onkin monia ansioita, olisi lukijalle toivonut tarjottavan paikoin hieman yksityiskohtaisempaa ja tarkempaa tietoa niin käännöksestä ja sen taustoista kuin oikeudenkäynnin erilaisista (oikeus)historiallisista konteksteistakin. Suurelle yleisölle kirjoitettu teos on kuitenkin tietokirja eikä tutkimus, ja monet kommenttini voi luonnollisesti – ja varmasti osin perustellusti – katsoa keskiajan tutkijoiden hifistelyksi.

Jotta yleisarvio ei kuitenkaan hämärtyisi, toteankin vielä lopuksi, että kirja on kokonaisuutena tervetullut lisä keskiajan suomenkielisten tietokirjojen ja painettujen lähteiden joukkoon.

Mia Korpiola
Oikeustieteellinen tiedekunta
Turun yliopisto
mia.korpiola@utu.fi

¹⁶ *Polttoroviolta pyhimykseksi* -kirjassa (300) todetaan, että kanonisaatioprosessi ”saatiin päätökseen vuonna 1922” vrt. (211) ”vuonna 1920”.

¹⁷ Hobbins, [toim. ja käänt.] *The Trial of Joan of Arc*, 7-8. Postuumeista 1450-luvun tutkinnoista esim. Pernoud ja Clin, *Jeanne d’Arc*, 236-244; Régine Pernoud, *Vie et mort de Jeanne d’Arc: Les témoignages du procès de réhabilitation 1450-1456*. Paris, Hachette, 1953; *Documents et recherches relatifs à Jeanne la Pucelle III : La réhabilitation de Jeanne la Pucelle – L’enquête ordonnée par Charles VII en 1450 et le codicille de Guillaume Bouillé*, toim. ja käänt. P. Doncoeur ja Y. Lanhers. Libraire d’Argences, Paris, 1956; *Documents et recherches relatifs à Jeanne la Pucelle IV : La réhabilitation de Jeanne la Pucelle – L’enquête du Cardinal d’Estouteville en 1452*, toim. ja käänt. P. Doncoeur ja Y. Lanhers. Libraire d’Argences, Paris, 1958; *Documents et recherches relatifs à Jeanne la Pucelle V: La réhabilitation de Jeanne la Pucelle – La rédaction épiscopale du procès de 1455-1456*, toim. ja käänt. P. Doncoeur ja Y. Lanhers. Libraire d’Argences, Paris, 1961.